

Literaire wandeling in Antwerpen

Door BRT-Teleac uitgezonden op 30 maart en 20 april 1985

Ward Ruyslinck

Ik moet eerst en vooral bekennen dat ik niet de eer en het voorrecht heb een volbloed Antwerpenaar te zijn. Ik ben een Antwerpenaar van de periferie, een grensgeval. Ik ben namelijk geboren in Berchem, onder de rook van de stad; toen ik 13 jaar was ben ik met mijn ouders verhuisd naar Mortselsel, nog een eindje verder van Antwerpen vandaan; en sinds 1964 leid ik een bucolisch leven in Pulle, in de Antwerpse Kempen, ver buiten de rumoerige en zenuwslopende agglomeratie. De Antwerpse Kempen (of de Zuiderkempen) is eigenlijk de streek waar mijn vader vandaan komt, en misschien is dit een mooi voorbeeld van heimwee naar de oorsprong. Ik heb me dus telkens een eind verder van Antwerpen verwijderd, gehoor gevend aan een duistere roeping wellicht, en aan een temperament dat behoefte heeft aan stilte en afzondering.

Als je nu (anno 1985) zegt 'ik ben in Berchem geboren', dan word je zonder meer tot de Sinjoren gerekend. Hubert Lampo heeft me onlangs nog verzekerd dat ik op grond van mijn geboorteakte recht zou hebben op een plekje in het ereperk van de stedelijke begraafplaats Schoonselhof (en niet in het erepark, zoals men in Antwerpen zegt, want dat is een omsloten terrein waar gepensioneerde dieren in het wild leven). Dat is een aardige attentie van mijn vriend Lampo, en als je rekening houdt met de naoorlogse stadsontwikkeling is zijn standpunt ongetwijfeld verdedigbaar. Nu, vandaag, hoort Berchem niet alleen administratief bij Antwerpen, maar het is er ook als gevolg van een voortschrijdende conurbatie min of meer ruimtelijk mee samengegroeid. De Berchemnaar van vandaag schakelt gauw even in de vierde versnelling en 5 minuten later is hij in het hart van Antwerpen. Maar een halve eeuw geleden, in de jaren dertig, was die afstand merkkelijk groter. Je deed daar veel langer over, en ook de gevoelsafstand was groter. Antwerpen en Berchem waren gescheiden werelden, dat is duidelijk te merken op oude prentkaarten: de Berchemse Poort en de Mechelse Poort en indrukwekkende vestingwallen verzezen op de grens tussen die twee werelden. Ik ging toen (als jong broekje) in Antwerpen naar school, het Stedelijk Lager Onderwijs aan de Belgiëlei, en dat betekende ruim een half uur trammen. Het was een hele reis, vergelijkbaar met het forensenverkeer van vandaag.

Ik vertel dit allemaal omdat het waarschijnlijk verklaart waarom ik nooit dat sentimentele, onverbreekelijke verbondenheidsgevoel met Antwerpen heb gehad dat zo ongecompliceerd aanwezig is in de geschriften en getuigenissen van autochtone Antwerpenaars als Baekelmans, Zielens, Elsschot en Lampo om er maar enkele te noemen. Ondanks het feit dat ik 31 jaar lang mijn dagelijks brood als museumbeambte in Antwerpen heb verdiend, heb ik een vrij dubbelzinnige relatie met Antwerpen – ik zou bijna durven zeggen een haat-liefdesrelatie.¹

¹ Uit zijn enthousiast stuk in het studentenblad *Wij*, april 1947, blijkt dat hij toen een liefdesrelatie had met Antwerpen en de 'Sinjoren uit de Goede Tijd'. (Zie op de pagina 'Overige non-fictie'.)

Ward Ruyslinck

De boze droom het medeleven

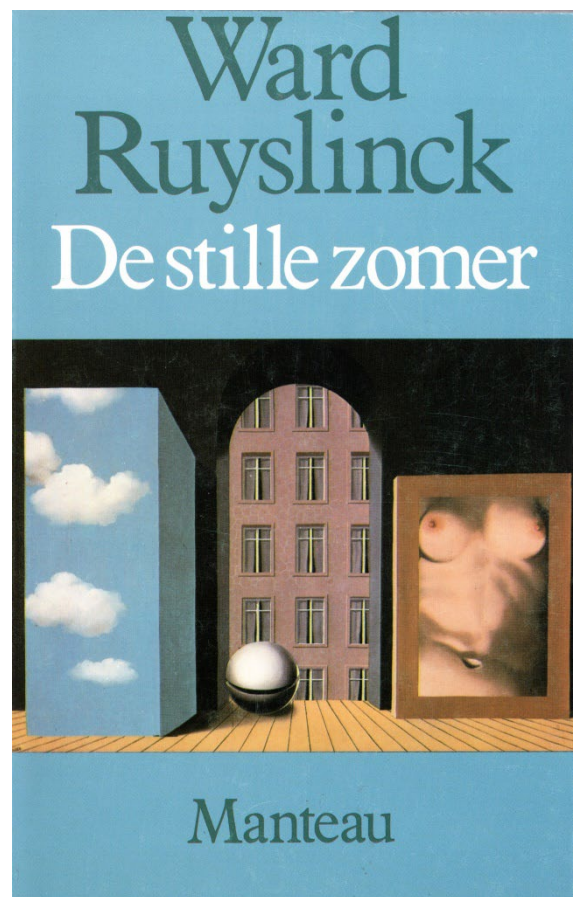
George van Cauwenbergh is zeer duidelijk smoorverliefd op Antwerpen, Hubert is (denk ik) schuchter verliefd op zijn vaderstad, maar in mijn liefde voor de metropool aan de Schelde zijn (zoals bij Marnix Gijsen) allerlei reserves ingebouwd. Behalve met het feit dat ik extra muros geboren en opgegroeid ben, heeft dit denkelijk ook te maken met een kosmopolitisch ideaal dat ik als jongeman al koesterde. Dwepen met een stad waar men (laten we eerlijk zijn) toch veeleer toevallig ter wereld komt, houdt het gevaar in van geestelijke verenging, vooral omdat het makkelijk leidt tot vooroordelen, tot lokaal chauvinisme, tot een moreel verbond tégen de outsiders.

Deze visie, dit bewust afstand nemen van Antwerpen, is uiteraard zichtbaar en voelbaar in mijn romans en verhalen. In zijn voorlaatste levensjaar vroeg Marnix Gijsen me of ik geen Antwerps verhaal – waarmee hij bedoelde een verhaal dat in

Antwerpen speelt – kon afstaan voor een bloemlezing met Antwerpse verhalen. Ik moest helaas negatief antwoorden, want zo'n verhaal had ik niet. En een omnibus met mijn Antwerpse romans, collega Lampo, zou (om het in het Antwerps te zeggen) 'een mager beestje' zijn. Die zou hoofdzakelijk bestaan uit één roman van 346 bladzijden, *De boze droom het medeleven*, en om het geheel wat op te dikken zou ik daar nog een novelle van 95 bladzijden aan toe kunnen voegen, *De stille zomer*.

In *De stille zomer* wordt het Antwerpse stadsbeeld overigens alleen maar atmosferisch opgeroepen, in een half fictief half reëel kader. Iedere Antwerpenaar zal in dit werk de havenkant herkennen, met de loodsen langs de rivier, de oude pakhuizen, het Zeemanshuis, ook al heb ik met voorbedachten rade verwarring gezaaid door Frankie (de hoofdfiguur) te laten rondklossen door de Burgerijstraat, de Monnikenstraat, de Maarschalk Goujatstraat – straten die, voor zover mij bekend, in Antwerpen niet bestaan. Het Dageraadsplein, in de wijk Zurenborg, is dan wel wéér een reëel decor. Vermenging van fictie en realiteit dus: een formule die ik graag gebruik, omdat ze behoorlijk wat ruimte aan de verbeelding laat.

In *De boze droom het medeleven*, een recente roman, is Antwerpen uiteindelijk dan toch op een onweerstaanbare en herkenbare manier mijn proza

binnengedrongen. Het Sint-Andrieskwartier, de Groenplaats, de Nationalestraat, de Vrijdagmarkt (mét het museum Plantin-Moretus, waar ik een groot deel van mijn leven in ambtelijke dienstbaarheid heb doorgebracht), de kathedraal, het Scheepvaartmuseum en de kaaien zijn in dit boek (voor het eerst in mijn literair werk) duidelijk geprofileerd, en met name genoemd. Je zou dit geen echte liefdesverklaring aan Antwerpen kunnen noemen, maar misschien wel een indirecte hulde aan een stad waar ik me als in geen enkele andere thuis ben gaan voelen. Je ontsnapt er dus niet aan : Antwerpen is blijkbaar een magneet, een stad met een hypertonische polsslag en, wat nog veel belangrijker is, een stad met een ziel. Ik herinner me wat Ben Traven in zijn wereldberoemd boek *Het dodenschip* over onze havenstad schreef : ‘Ik heb een hekel aan Antwerpen. Er zwerven daar zoveel slechte zeelui en soortgelijke elementen rond.’ Maar Traven was héél kort in Antwerpen, de tijd om van het ene schip op het andere over te stappen. Als hij langer was gebleven, zou hij net als ik zijn bezweken voor het sirenengezing van de Sinjoren, begeleid door de beiaard.

Tot een veel directer hulde (of noem het een ode) aan Antwerpen heb ik me 3 jaar geleden laten verleiden bij de samenstelling van een non-fiction-boek, getiteld *Antwerpen in oude gravures*. Een prentenboek dus, ontstaan uit de behoefte om de ziel waar ik het over had in al

haar verschillende uitstralingen bloot te leggen : Antwerpen als kunstdépot, als getuige van een bewogen verleden, als havenstad, als leefgemeenschap... Hoe objectief dit ook lijkt, het resultaat is ongetwijfeld toch ook weer subjectief, went bij de keus van de documenten leg je als samensteller onwillekeurig de nadruk op wat jou persoonlijk fascineert, wat jou ontroert, met trots vervult en irriteert. In een aantal opzichten heeft Antwerpen me inderdaad ook geïrriteerd, maar dat is een ander hoofdstuk. Misschien kan ik beter zeggen : een ander boek. Dat boek heet *De uilen van Minerva* en zal in het najaar verschijnen. Ik kan het dus voorlopig nog niet aan mijn Antwerpse omnibus toevoegen, maar het ziet er wel naar uit dat Antwerpen, dat lekker stuk, me voorgoed in haar netten verstrikt heeft.

